

ІДЕОЛОГІЯ ПРИЧИН НЕРІВНОСТІ ТА СУПЕРЕЧНОСТІ ГЛОБАЛЬНОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

© 2018 ОПАЛЬКО В. В.

УДК 330.59: 339.972
JEL Classification: D63

Опалько В. В.

Ідеологія причин нерівності та суперечності глобального економічного розвитку

Метою статті є виявлення та формалізація причин і критеріїв соціально-економічної нерівності, розробка комплексного показника розрахунку загальної нерівності на підставі критеріального підходу в сучасних умовах глобального розвитку. Використано методи узагальнення, формалізації при дослідженні причин нерівності, методи абстрагування та математичного аналізу – при побудові коваріаційної матриці критеріїв нерівності. Визначено, що нерівність є результатом конкретних економічних і соціальних умов, має багаторівневу структуру та є багатоаспектною категорією за природою походження. Аргументовано, що нерівність зумовлена цілою низкою причин, серед яких престижність професії, майновий статус, розмір заробітної плати, дохід, багатство, освіта тощо. Нерівність – це відносна оцінка розвитку, яка розглядається з точки зору соціального виміру й економічних аспектів розвитку, що пов'язано з розподілом багатства, майна, власності, капіталу, доходу, економічної влади, соціальних послуг, засобів виробництва тощо. Зазначено, що трансформації, які відбуваються у сучасному глобалізованому світі, відіграють важливу роль у зміні ідеології нерівності. Запропоновано науково-методологічний підхід для розрахунку комплексного показника розвитку соціально-економічної нерівності за критеріальними ознаками, який адаптований для аналізу країн, за комплексом аналітичних показників (децильний та квінтильний коефіцієнти, індекси Джині, Пальма, Кейтца, щастя, розвитку людського потенціалу) та може бути застосований на будь-якому рівні.

Ключові слова: соціально-економічна нерівність, причини нерівності, матриця критеріїв нерівності, показники нерівності, розподіл доходів, глобальний розвиток.

Табл.: 3. Формул.: 3. Бібл.: 22.

Опалько Вікторія Вікторівна – кандидат економічних наук, доцент, докторант кафедри економіки та міжнародних економічних відносин, Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького (бульв. Шевченка, 81, Черкаси, 18031, Україна)

E-mail: Opalko633@gmail.com

УДК 330.59: 339.972
JEL Classification: D63UDC 330.59: 339.972
JEL Classification: D63

Опалько В. В. Идеология причин неравенства и противоречия глобального экономического развития

Целью статьи являются выявление и формализация причин и критериев социально-экономического неравенства, разработка комплексного показателя неравенства на основании критериального подхода в современных условиях глобального развития. Используются методы обобщения, формализации при исследовании причин неравенства, методы абстрагирования и математического анализа – при построении ковариационной матрицы критериев неравенства. На основе анализа установлено, что неравенство является результатом конкретных экономических и социальных условий, имеет многоуровневую структуру и является многоаспектной категорией по природе происхождения. Аргументированы причины неравенства, среди которых престижность профессии, имущественный статус, размер заработной платы, доход, богатство, образование и др. Неравенство – это относительная оценка развития, которая рассматривается с точки зрения социального измерения и экономических аспектов развития, что связано с распределением богатства, имущества, собственности, капитала, дохода, экономической власти, социальных услуг. Константирующим фактом является то, что трансформации, происходящие в современном глобальном мире, играют важную роль в изменении идеологии неравенства. Предложен научно-методологический подход для расчета комплексного показателя социально-экономического неравенства по критериальным признакам, который адаптирован к современным условиям развития, по комплексу аналитических показателей (децильный и квинтильный коэффициенты, индексы Джини, Пальма, Кейтца, счастья, развития человеческого потенциала) и может быть применен на любом уровне.

Opalko V. V. The Ideology of Causes of Inequality and Contradictions of the Global Economic Development

The aim of the article is to identify and formalize causes and criteria of socio-economic inequality, develop an integral indicator of inequality under current conditions of global development using the criteria-based approach. There applied the following methods: the generalization and formalization methods – in studying causes of inequality, the methods of abstraction and mathematical analysis – in constructing the covariance matrix of inequality criteria. Based on the analysis, it is established that inequality results from specific economic and social conditions, has a multilevel structure and is a multidimensional category by origin. The causes of inequality are argued, including prestige of the profession, property status, wages, income, wealth, education, etc. Inequality is a relative assessment of development that is considered in the context of social and economic dimensions of development, which is associated with the distribution of wealth, property, capital, income, economic power, social services. It is established that the transformations taking place in the modern global world play an important role in changing the ideology of inequality. To calculate the integral index of socio-economic inequality, there proposed a criteria-based scientific methodological approach, which is adapted to the current conditions of development, uses a set of analytical indicators (decile and quintile coefficients; Gini, Palma, Keitz indices; happiness index, human development index) and can be applied at any level.

Keywords: socio-economic inequality, causes of inequality, matrix of inequality criteria, inequality indicators, income distribution, global development.

Tbl.: 3. Formulae: 3. Bibl.: 22.

Opalko Viktoriia V. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Candidate on Doctor Degree of the Department of Economics and Inter-

Ключевые слова: соціально-економічне нерівність, причини нерівності, матриця критеріїв нерівності, показателі нерівності, розподілення доходів, глобальне розвитие.

Табл.: 3. **Формул.:** 3. **Библ.:** 22.

Опалько Вікторія Вікторівна – кандидат економічних наук, доцент, докторант кафедри економіки та міжнародних економічних відносин, Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького (бульв. Шевченка, 81, Черкаси, 18031, Україна)

E-mail: Opalko633@gmail.com

national Economic Relations, Cherkasy National University named after B. Khmelnytsky (81 Shevchenka Blvd., Cherkasy, 18031, Ukraine)

E-mail: Opalko633@gmail.com

Вступ. У ХХІ ст. відбуваються процеси глобального переформатування соціально-економічного розвитку, змінюються його детермінанти, фрейми, актори, швидкими темпами впроваджуються інновації, досягнення наукового і технічного прогресу. Проте у сучасному поступі проявляються тенденції до економічної стагнації і навіть погіршення розвитку в багатьох країнах світу. Це спричинено поглибленням соціально-економічних протиріч розвитку сучасної глобальної системи, загостренням політичних, соціально-економічних та інших проблем. Загальна тенденція, яка простежується у світі та майже в усіх країнах протягом останніх десятиліть, – це зростання нерівності у різних сегментах суспільного життя, що закономірно негативно впливає на якість глобального розвитку. Незважаючи на значні досягнення у розвитку в останні два десятиліття, рівень нерівності залишається високим у багатьох країнах. Це може негативно позначитися на майбутніх темпах глобального розвитку та негативно впливати на макроекономічну стабільність держав. У зв'язку з цим скорочення нерівності є актуальною проблемою для всього світового співтовариства.

У сучасній науці існує достатньо тлумачень про нерівність, зокрема, економічна нерівність у глобальному масштабі сприймається як співвідношення розміру доходів між найбагатшими та найбіднішими верствами, країнами (Т. Пікетті, Б. Міланович [14; 15]), розрив у доходах і рівнях життя різних країн і соціальних груп є основними причинами нерівності, що розглядаються у працях С. Данканича, М. Перрі [7; 17], протилежні точки зору на багатство і владу, що спричиняють нерівність, відображено у Дж. Стігліца і Дж. Стиглера [11; 12]. Низка авторів аргументують, що нестабільність всередині країн переростає в глобальну нестабільність, в результаті країни з високим рівнем нерівності стають джерелом постійної глобальної загрози та нестабільності для усього світу. Отже, стурбованість щодо зростання нерівності і нестабільності економічного розвитку та швидкого збагачення розвинутих країн і окремих осіб, стало питанням світової значущості. Проте узагальнення причин нерівності в умовах загострення глобальних протиріч залишається недостатньо дослідженим явищем. Наш підхід полягає у тому, щоб зрозуміти причини нерівності, виявити особливості та закономірності, які лежать в основі нерівності.

Мета дослідження – виявлення та формалізація причин і критеріїв соціально-економічної нерівності, розробка комплексного показника розрахунку загальної нерівності на підставі критеріального підходу в сучасних умовах глобального розвитку.

Однією з актуальних проблем, які постійно турбують суспільство, навіть у демократичних і економічно розвинутих країнах, є нерівність людей. Поняття нерівності надзвичайно складне і розглядається з різних точок зору: соціальної, економічної, політичної тощо. У найзагальнішому вигляді нерівність означає існування людей в умовах нерівного доступу до ресурсів матеріального і духовного споживання. З цілої низки причин у ХХ–ХХІ ст. глобальний розподіл багатства був нерівномірним. Існування проблеми соціально-економічної нерівності зумовлено багатьма причинами об'єктивного і суб'єктивного характеру. Одне з найперших пояснень причин існування нерівності було запропоновано Жаном Кондорсе, який визначав, що «відмінності між правами, які закон визнає за громадянами, і правами, якими вони дійсно користуються, зумовлені трьома головними причинами: нерівністю багатства, правом спадщини і нерівністю освіти...» [1, с. 228]. Ж. Кондорсе також визначає, що нерівність статусів і нерівність освіти – ось головні причини усіх соціальних потрясінь.

Е. Дюркгейм у роботі «Про поділ суспільної праці» (1893) [2] зробив висновок, що нерівність у всіх суспільствах пов'язана з видами діяльності, професіями, їх престижністю та матеріальним багатством, яким володіє людина. Це так званий функціональний підхід до нерівності.

Нерівність за професійною ознакою у другій половині ХХ ст. аналізували багато вчених, які розробили різні методики і техніки щодо соціально-професійного статусу і престижу. У результаті сформувалося декілька основних підходів до аргументації причин нерівності, серед яких на основі ранжування професій визначено міжнародний соціально-економічний індекс професійного статусу – ISEI of Occupational Status (О. Дункан, А. Трейман та ін. [3; 4]), який визначається як середнє значення доходу і рівня освіти. Також на основі різниці в оплаті праці та теорії поділу праці запропоновано шкалу професійного престижу (П. Зігель, Дж. Тріз, Дж. Голдторп, К. Хоуп).

С. Бодрунов, Дж. Гелбрейт, А. Ощепков, досліджуючи природу нерівності, доходять висновку про спорідненість між доходами від оплати праці та рівнем заробітної плати [5].

На думку М. Франческі і К. Мулас-Гранадоса (Francesca and Mulas-Granados, 2015 [6]), головною причиною зростання нерівності є зростаюча величина дисперсії заробітної плати, а не динаміка зміни частки оплати праці. Дійсно, в сучасних умовах існує значна диференціація у оплаті праці: в європейських країнах співвідношення між оплатою праці вищих менеджерів та інших працівників знаходиться в діапазоні 10–20 разів, тоді як в США таке співвідношен-

ня досягає майже 380 разів. Так, за даними представників американських профспілок, «у 2014 р. співвідношення між середніми доходами вищими менеджерами (Chief Executive Officers) і заробітною платою типового американського робітника становила 373 рази» (Perry, 2016 [7]).

Інший дослідник М. Вебер визначав, що причиною нерівності є майновий статус, тобто багатство означає щось більше, ніж просто заробітна плата. Тобто багатство – це запас, а дохід – потік, прибуток. Вебер писав: «багаті часом взагалі не працюють, проте отримують великі доходи за рахунок власності, капіталовкладень, нерухомості або акцій і цінних паперів» [8]. М. Вебер зазначав, що головними причинами нерівності є: влада, багатство і престиж.

Зазвичай соціальну нерівність асоціюють з існуванням у суспільстві класів (стратів) багатих і бідних (М. Вебер, К. Маркс, П. Сорокін [8; 9]), що пов'язано із владними повноваженнями. Про те, що причиною нерівності є концентрація влади, погоджуються більшість дослідників (М. Вебер, Р. Дарендорф, Р. Міхельс, П. Сорокін та ін. [8; 9]). Це так званий конфліктологічний підхід, де причиною нерівності є захист привілеїв влади – тих, хто контролює суспільство і владу, той має можливість отримувати вигоди особисто для себе, а нерівність – це результат лобювання інтересів впливових груп, які прагнуть зберегти свій статус.

У цьому питанні варто навести думки Дж. Стіглера і Дж. Стігліца [10; 11]. Дж. Стіглер виходить з того, що політична влада – це головна детермінанта багатства, що створює нерівні умови для розвитку, тоді як Дж. Стігліц доводить, що багатство – це головна детермінанта політичної влади і нерівності. Незважаючи на діаметральність думок, їх дослідження є підтвердженням того, що багатство і влада спричиняють нерівність.

Крім цього, П. Сорокін [9] пояснював неминучість соціальної нерівності наступними причинами: внутрішніми біопсихічними відмінностями людей; навколишнім середовищем (природним і соціальним), що об'єктивно ставить індивідів у нерівне становище, що призводить до розшарування суспільства на керованих і керуючих.

Останнім часом у західних дослідженнях економісти щодо пояснення причин нерівності відмічають ідеї технологічного прогресу, орієнтованого на користь висококваліфікованої робочої сили (skill-biased technological change). Йдеться про те, що сучасні комп'ютерні технології тісно пов'язані з процесом нагромадження людського капіталу, оскільки для їх упровадження і використання необхідна висококваліфікована робоча сила з високим рівнем освіти (Katz, Murphy, 1992 [12]). Зростає попит на висококваліфікованих працівників, а технологічний прогрес сприяє випереджаючому зростанню їх заробітків, що, своєю чергою, призводить до зростання загальної нерівності у розподілі доходів.

Т. Пікетті у праці «Капітал у XXI ст.» [13] причинами економічної нерівності вважав різницю у рівнях грошових доходів різних верств і груп населення та доходи з капіталу. Суть проблеми у тому, що володіти майном в капіталістичному суспільстві прибутковіше, ніж працювати. На нерівність доходів впливають особистісні характеристики (здібності, освіта, мотивація до праці, природні ресурси), умови життя (початкові, володіння власністю, місце проживання), випадкові чинники. Б. Міланович, інший сучас-

ний дослідник зазначає, що розрив у середніх доходах різних країн є першопричинами нерівності [14].

Дослідники Р. Мертон, С. Данканич причинами нерівності вважають неефективність інституційної структури соціуму, розбіжності з усередненими нормами соціального життя, прийнятими в якості критеріїв заможності людини в суспільстві [15, с. 56–64]; нерівномірність у розподілі матеріальних і нематеріальних благ [16].

Міжнародні організації також вивчають причини нерівності, зокрема, на думку експертів міжнародної гуманітарної організації «Оксфам», причинами зростання нерівності у світі є такі [17]: ухилення заможних людей від сплати податків шляхом виведення коштів в офшори; скорочення зарплати робітникам; збільшення різниці між мінімальним і максимальним рівнями оплати праці, зростання прірви між рівнями доходів, збагачення багатих.

Згідно зі «Звітом про світову нерівність, 2018» [18]: економічна нерівність значною мірою обумовлена нерівною власністю капіталу, який може бути приватним або державним. З 1980 року відбулися дуже великі трансферти від державного до приватного капіталу практично в усіх країнах, незалежно від того, чи вони є багатими чи такими, що розвиваються. В останні десятиліття чистий приватний капітал зріс – з 200–350 % у самих багатих країнах у 1970 році до 400–700 % сьогодні [18]. Розподіл майна між приватним і державним сектором відіграє визначальну роль для визначення рівня нерівності. Хоча національне багатство істотно збільшилося, державне майно сьогодні є від'ємним або близьким до нуля у багатих країнах. Можливо, це обмежує здатність урядів боротися з нерівністю і, зрозуміло, значно збільшує майнову нерівність.

На підставі досліджених джерел можна зазначити, що нерівність є результатом конкретних економічних і соціальних умов, має багаторівневу структуру та є багатоаспектною за природою походження. Існування проблеми нерівності зумовлено цілою низкою причин, серед яких престижність професії, майновий статус, розмір заробітної плати, дохід, багатство, освіта, та ін. (табл. 1).

Зрозуміло, що у межах нашого дослідження охоплені не всі причини нерівності, їх обсяг значно більший, але навіть це дає нам підстави констатувати, що нерівність можна пояснити нерівномірним розподілом капіталу, доходів, природних ресурсів, висококваліфікованої робочої сили, досягнень науково-технічного прогресу, надвисоких доходів, доступу до соціальних благ тощо. Нерівність пояснюється також існуванням протиріч і суперечностей глобального розвитку. Внаслідок різних причин окремі люди, країни в цілому не можуть мати однакові доходи, рівень життя та доступ до благ, це спричиняє нерівність і порушує соціальну справедливість.

На підставі виявлення причин і критеріїв соціально-економічної нерівності запропонуємо комплексний показник розрахунку загальної нерівності на підставі критеріального підходу. У нашому випадку визначення комплексного показника соціально-економічної нерівності має функціональну залежність від причин, а отже, критеріїв нерівності. Розрахунок комплексного показника здійснено за етапами: 1) формування системи аналітичних критеріїв оцінки нерівності, використовуючи наявну офіційну статистичну інформацію; 2) стандартизація (нормування) аналітичних

Причини соціально-економічної нерівності та критерії її оцінки

Автори	Причини	Критерії оцінки
<i>Соціальні</i>		
Е. Дюркгейм, О. Данкан, Д. Трейман, О. Ощепков	Престижність професії, оплата праці	Міжнародний соціально-економічний індекс професійного статусу
Я. Тінберген, Ж. Кондорсе	Різниця у отриманій освіті, різні здібності людей	Рівень освіти, кількість років навчання, ІРЛК
М. Вебер, К. Маркс, П. Сорокін	Розподіл суспільства на класи, страти; соціальний статус	Рівень середнього класу, рівень бідності
М. Вебер, Р. Дарендорф, Р. Міхельс, П. Сорокін, Дж. Стиглер, Дж. Стігліц	Політична структура суспільства, влада, доступ до владних повноважень	Ефективність розподілу держбюджету, рівень розвитку, рівень демократії, рівень корупції
С. Данканич, Р. Мертон, міжнародна організація «Оксфам»	Нерівномірний розподіл соціальних благ і можливостей, збільшення різниці між мінімальним і максимальним рівнями оплати праці	Розмір мінімальної заробітної плати, система соціальних стандартів, розмір споживчого кошику
П. Сорокін, Т. Пікетті	Біопсихічні відмінності людей; природні ресурси, особливості розвитку	Рівень життя, індекс управління природними ресурсами, індекс щастя
<i>Економічні</i>		
М. Перрі, Т. Пікетті, Б. Міланович, С. Данканич	Розрив у рівнях доходів, нерівномірний розподіл і перерозподіл ресурсів, доходів, багатства	ВВП на душу населення, доходи домогосподарств, крива Лоренца., індекс Джині, індекс Пальма
П. Зігель, Дж. Тріз, Дж. Голдторп, К. Хоуп, М. Перрі, О. Ощепков	Різниця, співвідношення у заробітній платі	Розмір заробітної плати, індекс Кейтца
М. Вебер, міжнародна організація «Оксфам»	Матеріальне багатство, майновий статус, володіння капіталом, багатством	Співвідношення 1 % багатих до 1% найбідніших, децильний показник, дані про спадщину та багатство
Л. Кац, К. Мерфі	Технологічний прогрес	% впровадження інновацій
Р. Мертон, С. Данканич	Неефективність інституційної структури	Індекс розвитку людського потенціалу (ІРЛП)

Джерело: сформовано автором на основі [1–20]

показників; 3) розрахунок комплексного показника; 4) інтерпретація отриманих даних.

На першому етапі встановлено ієрархію критеріїв нерівності, використовуючи відповідні коефіцієнти та диференційні ознаки. У результаті сформували коваріаційну матрицю критеріїв нерівності на основі кількісного аналізу (табл. 2).

На другому етапі провели стандартизацію (нормування) аналітичних показників. Для приведення значної кількості різноякісних та різновимірних аналітичних (емпіричних) показників соціально-економічної нерівності у з'явний вигляд їх необхідно нормувати – здійснити перехід від абсолютних значень до нормованих, що характеризують ступінь наближення до оптимального зна-

Таблиця 2

Коваріаційна матриця критеріїв нерівності

Критерії нерівності	Межі, граничне значення		Середнє значення	Різниця max-min	Роки
	min	max			
Децильний коефіцієнт (10%)	5,0	106	10,1	101	2010 – 2016
Квінтільний коефіцієнт (20%)	3,3	77	6,64	73,7	2010 – 2016
Індекс Джині	0,24	0,63	0,32	38,9	2010 – 2015
Коефіцієнт Пальми	0,8	7,1	1,47	6,3	2010 – 2015
Індекс Кейтца	0,18	0,67	0,43	0,49	2015
Індекс щастя	2,91	7,53	5,294	4,62	2016
Індекс розвитку людського потенціалу	0,35	0,95	0,72	0,6	2016

Джерело: сформовано автором на основі [19–21]

чення. Проте специфіка нерівності є такою, що чим менше значення, тим кращий результат. Оскільки ми розраховуємо комплексний показник і враховуємо різні критерії, то варто зазначити два підходи до нормування та виокремити: показники-стимулятори (формула 1) – чим нижче значення α_i , тим кращий результат нерівності; показники-дестимулятори (формула 2) – чим вище значення α_i , тим кращий результат нерівності, за формулами:

$$\alpha_i = \frac{A_i - A_{i(\min)}}{A_{i(\max)} - A_{i(\min)}} \quad \text{– для стимуляторів,} \quad (1)$$

$$\alpha_i = \frac{A_{i(\max)} - A_i}{A_{i(\max)} - A_{i(\min)}} \quad \text{– для дестимуляторів,} \quad (2)$$

де α_i – нормоване значення i -го аналітичного критерію, що аналізується;

A_i – значення i -го аналітичного критерію, що аналізується;

$A_{i(\max)}$ та $A_{i(\min)}$ – відповідно максимальне та мінімальне значення i -го аналітичного критерію, що аналізується.

На третьому етапі здійснили розрахунок комплексного показника. Комплексний зважений арифметичний показник нерівності ($K_{\text{нер}}$) пропонуємо обчислювати за формулою (3):

$$K_{\text{нер}} = \sum_{i=1}^n m_i \alpha_i, \quad (3)$$

де $K_{\text{нер}}$ – комплексний показник соціально-економічної нерівності;

n – кількість критеріїв нерівності, що оцінюються (аналізуються);

m_i – коефіцієнт вагомості i -го критерію, що аналізується, (відносний i -й показник нерівності);

α_i – нормоване значення i -го аналітичного критерію, що аналізується.

Для розрахунку комплексного показника згрупуємо основні критерії нерівності за вибірковими країнами (табл. 3).

При розрахунку комплексного показника для нормування індикаторів групи критеріїв 1–4 (табл. 3) використано формулу (1); для розрахунку індикаторів 5–7 – використано формулу (2).

Розрахунок комплексного показника розвитку соціально-економічної нерівності адаптований для аналізу країн за комплексом аналітичних показників (децильний та квінтільний коефіцієнти диференціації доходів і споживання, індекси Джині, Пальма, Кейтца, щастя, розвитку людського потенціалу).

На останньому етапі проводимо інтерпретацію отриманих даних. Результати розрахунку комплексного показника за вибірковими країнами стали такими: країни ЄС мають найнижчий рівень нерівності; потім – США, Україна, Китай. За результатами останніх досліджень [19; 22],

Таблиця 3

Розрахунок комплексного показника нерівності за вибірковими країнами

(α_i – нормоване значення i -го аналітичного критерію; m_i – коефіцієнт вагомості i -го критерію, що аналізується)

Критерії оцінки нерівності	Україна		США		Країни ЄС (28)		Китай	
	T_i	α_i	T_i	α_i	T_i	α_i	T_i	α_i
Децильний коефіцієнт ¹	5,9	0,0089	15,9	0,108	8,5	0,0346	21,6	0,1644
Квінтільний коефіцієнт ²	3,3	0	9,1	0,0787	5,8	0,0339	9,2	0,0801
Індекс Джині ³	0,25	0,0003	0,41	0,0044	0,31	0,0018	0,46	0,0057
Індекс Пальма ⁴	0,8	0	2,0	0,1905	1,1	0,0476	2,1	0,2063
Індекс Кейтца ⁵	0,3	0,755	0,38	0,5918	0,5	0,3469	0,4	0,551
Індекс щастя ⁶	4,1	0,742	7,0	0,1147	6,7	0,1796	5,2	0,5043
ІРЛП ⁷	0,69	0,433	0,796	0,2567	0,81	0,2333	0,58	0,6167
Комплексний показник нерівності, $K_{\text{нер}}$	$5,9 \times 0,0089 + 0,25 \times 0,0003 + 0,3 \times 0,755 + 4,1 \times 0,742 + 0,69 \times 0,433 = 4,9167$		$15,9 \times 0,108 + 9,1 \times 0,0787 + 0,41 \times 0,0044 + 2 \times 0,1905 + 0,38 \times 0,5918 + 7 \times 0,1147 + 0,796 \times 0,2567 = 4,0483$		$8,5 \times 0,0343 + 5,8 \times 0,0339 + 0,31 \times 0,0018 + 1,1 \times 0,0476 + 0,5 \times 0,3469 + 6,7 \times 0,1796 + 0,81 \times 0,2333 = 1,918$		$21,6 \times 0,1644 + 9,2 \times 0,0801 + 0,46 \times 0,0057 + 2,1 \times 0,2063 + 0,4 \times 0,551 + 5,2 \times 0,5043 + 0,58 \times 0,6167 = 7,9242$	

¹ Децильний коефіцієнт диференціації доходів і споживання – співвідношення доходів 10 % найбагатшого населення до доходів 10 % найбіднішого населення (або середньодушових обсягів споживання товарів та послуг) [22].

² Квінтільний коефіцієнт диференціації доходів населення – співвідношення мінімального рівня доходів серед найбільш забезпечених 20 % населення до максимального рівня доходів серед найменш забезпечених 20 % населення, ранжованого за показником середньодушових еквівалентних доходів [22].

³ Індекс Джині характеризує відхилення фактичного розподілу доходів домогосподарств у певній країні від абсолютної рівності та коливається у межах від 0 до 1 [19].

⁴ Індекс Пальма – розраховується як співвідношення частки найбагатших 10 % населення у валовому національному доході (ВНД) до частки найбідніших 40 % [19].

⁵ Індекс Кейтца – співвідношення мінімальної і номінальної середньої зарплати на одного працівника [20].

⁶ Індекс щастя – комплексний показник, який включає ВВП на душу населення, рівень соціальної підтримки, очікувану тривалість життя, свободу громадян приймати життєво важливі рішення, добродійність та відношення до корупції [21].

⁷ ІРАП (індекс розвитку людського потенціалу) – інтегральний показник, що охоплює рівень життя, грамотності, освіченості і довголіття населення за країнами світу [19]

Україна мала найнижчі значення за класичними показниками нерівності (індекси Джині, Пальма, децильний та квінтильний), проте за нашими підрахунками отримала третій результат. На такий результат вплинули показники, які в основі мали соціально-економічні складові (індекс щастя та ІРАП). А саме Україна за рівнем життя, рівнем доходів, а не за їх розподілом, має гірші показники. Також виявилося, що вагомим складовим комплексного показника є децильний коефіцієнт, який суттєво впливав на результат і підвищував значення $K_{\text{нер}}$. Індекс щастя також суттєво змінював загальні результати дослідження. Виявилось, що індекс Джині та Пальми суттєво не впливали на результати комплексного показника. У дослідженнях міжнародних організацій [17–19] також зазначено, що індекс Джині суттєво не змінюється протягом багатьох років і суттєво не змінює картину світу щодо нерівності, тому доцільніше використовувати інші критерії для повної оцінки нерівності.

На підставі використання розробленого науково-методичного підходу до розрахунку комплексного показника нерівності за критеріальними ознаками та визначення архітекtonіки критеріїв нерівності за допомогою коваріаційної матриці стає можливим обґрунтування ключових індикаторів, що впливають на нерівність, та аргументування, що соціальні складові суттєво змінюють природу нерівності.

Отже, економічна нерівність сприймається як прояв соціальної несправедливості. Тому нерівність треба розглядати як складну соціально-економічну категорію, яка присутня у будь-якому суспільстві, тобто її існування можна узяти за аксіому. Проте надмірна нерівність може досягати величезних масштабів і створювати загрозу політичній та соціально-економічній стабільності в країні, світі. Трансформації, протиріччя, які відбуваються у сучасному глобалізованому світі, відіграють важливу роль у зміні ідеології нерівності. Політичні установки, влада, соціальні потрясіння, конфлікти змушують здійснювати економічні та соціальні реформи, які приводять до скорочення нерівності та більш рівномірного розподілу доходів, капіталу, соціальних послуг, удосконалення суспільних відносин тощо. Статистика свідчить, що соціально-економічна нерівність широко поширена, багатоаспектна і до певного рівня – немінуча. Проте, якщо посилення нерівності не буде належним чином відстежуватися, аналізуватися та для боротьби з нею не буде вживатися відповідних заходів, вона може призвести до самих різних політичних, економічних і соціальних катастроф і конфліктів на всіх рівнях.

Висновки. Нерівність – це відносна оцінка розвитку, яка розглядається з точки зору соціального виміру та економічних аспектів розвитку, що пов'язано з розподілом багатства, майна, власності, капіталу, доходу, економічної влади, соціальних послуг, засобів виробництва тощо. Комплексний показник дає можливість узагальнити різні критерії оцінки нерівності та врахувати багатоаспектність цієї категорії. Ми вважаємо, що необхідно зосередити увагу на подоланні причин нерівності та створювати передумови для того, щоб суспільства за рахунок якісного розвитку й ефективного розподілу доходів самостійно скорочували нерівність і були зацікавлені у створенні рівних умов і можливостей для усіх верств населення та країн, щоб уникнути конфліктів. Запропонований науково-методичний підхід

розрахунку комплексного показника нерівності є адаптивним до сучасних умов розвитку та може бути застосований на будь-якому рівні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кондорсэ Ж. А. Эскиз исторической картины прогресса человеческого разума. М. : СОЦЭКГИЗ, 1936. 266 с.
2. Дюркгейм Э. О разделении общественного труда. Метод социологии. М. : Наука, 1991. 575 с.
3. Duncan O. D. A Socioeconomic Index for All Occupations // *Occupations and Social Status*. New York : Free Press, 1961. P. 109–138.
4. Treiman D.J. Occupational Prestige in Comparative Perspective. New York : Academic Press, 1977. 514 p.
5. Ощепков А. Ю. Неравенство в заработках: роль профессий: препринт WP3/2011/03. М. : ИД ВШЭ, 2011. 84 с.
6. Francese M., Mulas-Granados C. Functional Income Distribution and Its Role in Explaining Inequality // IMF Working Paper. WP/15/244. November 2015. 33 p. URL: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2015/wp15244.pdf>
7. Perry M. J. New BLS Data Show that for All «Chief Executives», the «Average CEO-to-Average Worker Pay Ratio» is Less than 5-to-1. 2016. URL: <http://www.aei.org/publication/new-bls-data-show-that-for-all-chief-executives-the-average-ceo-to-average-worker-pay-ratio-is-less-than-5-to-1/>
8. Weber M. Class, status, party // *Essays in sociology*. London : Routledge and Kegan Paul, 1970 (Originally published in 1922). P. 180–195.
9. Сорокин П. Социальная и культурная мобильность // *Человек, цивилизация, общество / пер с англ., общ. ред. и состав. А. Ю. Согомогов*. М. : Политиздат, 1992. 543 с.
10. Stigler G. The Theory of Economic Regulation. *Bell Journal of Economics and Management Science*. 1971. No 3. P. 3–18.
11. Стріліц Дж. Ціна нерівності: як теперішнє поділене суспільство загрожує нашому майбутньому. Київ : Темпора, 2017. 583 с.
12. Katz L. F., Murphy K. M. Changes in Relative Wages 1963–1987: Supply and Demand Factors. *Quarterly Journal of Economics*. 1992. Vol. 107. No. 1. P. 35–78.
13. Piketty T. Capital in the Twenty-First Century. Cambridge, Massachusetts : Harvard University Press, 2014. URL: <https://dowbor.org/blog/wp-content/uploads/2014/06/14Thomas-Piketty.pdf>
14. Milanovic B. Global Inequality. A New Approach for the Age of Globalization. Harvard University Press, 2016. 320 p.
15. Мертон Р. К. Социальная теория и социальная структура. М. : АСТ, Хранитель, 2006. 873 с.
16. Данканич С. А. Неравенство доходов населения: виды и последствия. *Проблемы современной экономики*. 2011. № 3 (39). С. 59–63.
17. Global Economic Inequality // Oxfam 2017. Just 8 men own same wealth as half the world. URL: www.oxfam.org/en/press-room/pressreleases/2017-01-16/just-8-men-own-same-wealth-half-world (Accessed January 2017).
18. The World Inequality report 2018: executive summary / World Inequality Lab // URL: <https://wir2018.wid.world/executive-summary.html>
19. Human Development Report–2016. Human Development for Everyone. United Nations Development Programme. One United Nations Plaza New York. URL: <http://www.refworld.org.ru/docid/58d28bf84.html>

20. Global wage report 2016–2017: Wage inequality in the workplace. Geneva : ILO, 2016. 182 p. URL: <http://www.ilo.org/global/research/global-reports/global-wage-report/2016/lang--en/index.htm>

21. The Wealth Report 2017. URL: <https://www.credit-suisse.com/corporate/en/research/research-institute/global-wealth-report.html>

22. Державна служба статистики України: методичні пояснення. URL: https://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2007/gdvdg_rik/dvdg_u/dvdg_met2007.html

REFERENCES

“Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy: metodychni poiasnennia” [State Statistics Service of Ukraine: methodical explanations]. https://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2007/gdvdg_rik/dvdg_u/dvdg_met2007.html

Dankanich, S. A. “Neravenstvo dokhodov naseleniya: vidy i posledstviya” [Income inequality of population: types and consequences]. *Problemy sovremennoy ekonomiki*, no. 3(39) (2011): 59-63.

Diurkgeym, E. *O razdelenii obshchestvennogo truda. Metod sotsiologii* [On the division of social labor. Method of sociology]. Moscow: Nauka, 1991.

Duncan, O. D. “A Socioeconomic Index for All Occupations” In *Occupations and Social Status*, 109-138. New York: Free Press, 1961.

Francese, M., and Mulas-Granados, C. “Functional Income Distribution and Its Role in Explaining Inequality” IMF Working Paper. WP/15/244. November 2015. <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2015/wp15244.pdf>

“Global Economic Inequality, Oxfam 2017. Just 8 men own same wealth as half the world” www.oxfam.org/en/pressroom/pressreleases/2017-01-16/just-8-men-own-same-wealth-half-world

“Global wage report 2016-2017: Wage inequality in the workplace. Geneva : ILO, 2016” <http://www.ilo.org/global/research/global-reports/global-wage-report/2016/lang--en/index.htm>

“Human Development Report (2016). Human Development for Everyone. United Nations Development Programme. One United Nations Plaza New York” <http://www.refworld.org.ru/docid/58d28bf84.html>

Katz, L. F., and Murphy, K. M. “Changes in Relative Wages 1963-1987: Supply and Demand Factors” *Quarterly Journal of Economics* vol. 107, no. 1 (1992): 35-78.

Kondorse, Zh. A. *Eskiz istoricheskoy kartiny progressa chelovecheskogo razuma* [A sketch of the historical picture of the progress of the human mind]. Moscow: SOTsEKGIZ, 1936.

Merton, R. K. *Sotsialnaia teoriia i sotsialnaia struktura* [Social theory and social structure]. Moscow: AST; Khranitel, 2006.

Milanovic, V. *Global Inequality. A New Approach for the Age of Globalization*: Harvard University Press, 2016.

Oshchepkov, A. Yu. *Neravenstvo v zarabotkakh: rol professiy: preprint WP3/2011/03* [Inequality in earnings: the role of professions: preprint WP3 / 2011/03]. Moscow: ID VShE, 2011.

Perry, M. J. “New BLS Data Show that for All «Chief Executives», the «Average CEO-to-Average Worker Pay Ratio» is Less than 5-to-1. 2016” <http://www.aei.org/publication/new-bls-data-show-that-for-all-chief-executives-the-average-ceo-to-average-worker-pay-ratio-is-less-than-5-to-1/>

Piketty, T. “Capital in the Twenty-First Century” Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 2014. <https://dowbor.org/blog/wp-content/uploads/2014/06/14Thomas-Piketty.pdf>

Sorokin, P. “Sotsialnaya i kulturnaya mobilnost” [Social and cultural mobility]. In *Chelovek, tsivilizatsiya, obshchestvo* Moscow: Politizdat, 1992.

Stigler, G. “The Theory of Economic Regulation” *Bell Journal of Economics and Management Science*, no. 3 (1971): 3-18.

Stiglits, Dzh. *Tsina nerivnosti: yak teperishnie podilene suspilstvo zahrozhuie nashomu maibutnyomu* [The price of inequality: how the present, divided society threatens our future]. Kyiv: Tempora, 2017.

“The Wealth Report 2017” <https://www.credit-suisse.com/corporate/en/research/research-institute/global-wealth-report.html>

“The World Inequality report 2018: executive summary” World Inequality Lab. <https://wir2018.wid.world/executive-summary.html>

Treiman, D.J. *Occupational Prestige in Comparative Perspective* New York: Academic Press, 1977.

Weber, M. “Class, status, party” In *Essays in sociology*, 180-195. London: Routledge and Kegan Paul, 1970 (Originally published in 1922).